

- підготувати курсантів до прискореної психологічної адаптації в групі, познайомити один з одним, оскільки рівень довірливих відносин сприятливо позначається на процесі навчання й засвоєнні навчального матеріалу;
- підвищити особистісний розвиток як необхідна умова успішної професійної діяльності;
- профілактика професійного стресу курсантів за рахунок корекції емоційної сфери;
- оволодіти навичками відновлення внутрішніх ресурсів власної особистості.

Програма складається з 17 тем (спілкування; якості особистості, необхідні для ефективного спілкування; емоційне спілкування та його значення в професійній діяльності; психологія першої допомоги пацієнту; засоби досягнення емоційної відповідності пацієнту з урахуванням його психологічних якостей т.ін.). Крім базових тренінгових «номерів», рольової дискусії, вправ на невербальну комунікацію, психогімнастики застосовувалися елементи гештальт-терапії, трансактного аналізу, нейролінгвістичного програмування.

Учасників у групі було від 9 до 14, критерій так званої малої групи, соціально-психологічні характеристики й закономірності функціонування якої достатньо вивчені (правила роботи в групі, групова динаміка та фази розвитку групи). Заняття проводилися в ізольованій кімнаті зі зручними кріслами, розставленими по колу. Заняття інтенсифікувалися музикою й відеозйомкою, з подальшим переглядом й обговоренням.

За запропованою програмою навчилися 18 курсантів загальної лікарської практики (30,5% від числа курсантів з СЕВ) і 42 лікарі-психіатри, наркологи, психотерапевти (48,8% від числа лікарів з СЕВ). Курсанти на факультативних заняттях відзначили покращення настрою, зникнення головного болю, нормалізацію артеріального тиску, сон став спокійним, підвищилася працездатність, покращилися навички міжособистісного спілкування, з'явилася психологічна компетенція. Таким чином, навчання фахівців допоміжних професій за даною програмою є ефективним та доцільним.

Степаненко О.Ю., Мар'єнко Н.І.
Харківський національний медичний університет, м. Харків

РОЗРОБКА ТА ВИКОРИСТАННЯ АВТОРСЬКИХ ІЛЮСТРАТИВНИХ МАТЕРІАЛІВ У ВИКЛАДАННІ ГІСТОЛОГІЇ, ЦИТОЛОГІЇ ТА ЕМБРІОЛОГІЇ

Викладання морфологічних дисциплін у вищих медичних навчальних закладах базується на використанні різних наочних засобів, що ілюструють будову клітин, тканин та органів на різних рівнях організації. Для викладання гістології, цитології та ембріології використовують різні ілюстративні матеріали, у тому числі мікропрепарати та мікрофотографії (у тому числі

електронограми), ілюстрації, що є частково схематизованими репродукціями мікропрепаратів, схематичні ілюстрації із різним ступенем реалістичності, анімації, тривимірні реконструкції, макети, засоби доповненої реальності, інтерактивні ресурси та інші. Але використання ілюстративних матеріалів у навчальному процесі обумовлює такі проблемні питання, як недостатня доступність якісних ілюстрацій, недостатня якість, точність та наочність багатьох ілюстрацій, недостатня систематизованість та невідповідність ілюстрацій навчальній програмі. Крім цього, більшість гістологічних ілюстрацій є суто морфологічними та не дозволяють продемонструвати особливості функціонування структур, що вивчаються. Усе вище зазначене спонукало авторів до розробки власної систематизованої бази ілюстративних матеріалів, які б відповідали потребам навчального процесу та були б максимально інформативними та зрозумілими студентам. Ілюстративні матеріали, розроблені нами, були апробовані та використовуються у навчальному процесі кафедри гістології, цитології та ембріології Харківського національного медичного університету. Ці ілюстративні матеріали включають три типи: схематизовані ілюстрації будови різних структур, анімовані ілюстрації та схематизовано-реалістичні малюнки гістологічних мікропрепаратів.

Схематизовані ілюстрації розроблені у якості базових матеріалів для вивчення будови клітин, тканин та органів. Ці зображення серед перерахованих вище є найменш реалістичними, але найпростішими та найзрозумілішими для студентів. Ці схеми побудовані на основі окремих елементів – схематичних малюнків клітин та позаклітинних структур. На основі цих найменших елементів створюються комплексні схеми будови тканин, а для схематичного відображення органів використовується поєднання схем будови тканин. Таким чином були створені ілюстрації, що демонструють будову стінки різних порожнистих органів та дають уявлення про подібність та принципові відмінності будови органів, що належать до різних систем. Наприклад, такі схеми дозволяють продемонструвати принцип пошарової будови стінки різних видів судин, відділів шлунково-кишкового тракту, бронхіального дерева, видільної системи тощо. Також ці схеми дозволяють наочно продемонструвати відмінності цих органів: наприклад, порівняти різні типи артерій та вен, порівняти між собою різні відділи шлунково-кишкового тракту, бронхів різного діаметру тощо. Крім порожнистих органів, схематизовані ілюстрації дозволяють продемонструвати будову й інших структур: клітин, структурно-функціональних одиниць та органів у цілому. Наприклад, схематичні зображення секреторних клітин можна об'єднати у секреторні відділи залоз, які, у свою чергу, об'єднуються, утворюючи часточки та залозу у цілому. Для створення таких ілюстрацій використовувалися програми Adobe Photoshop та Power Point.

Наступним типом ілюстрацій, розроблених нами, є гістологічні анімації. Ці матеріали є частково подібними до попередніх та часто використовують структурні елементи зі схем. Однак засоби програми Power

Point дозволяють робити такі зображення анімованими та наочно продемонструвати особливості функціонування тих чи інших структур. За допомогою таких ілюстративних матеріалів можна «оживити» різні структури, наприклад, продемонструвати всмоктування поживних речовин у ворсинках тонкого кишечника, перистальтичне скорочення м'язового шару стінки травної трубки, процес секреції у клітинах екзокринних та ендокринних залоз, циркуляцію крові у капілярах нирки, легені, печінки. Використання анімованого ілюстративного матеріалу дозволяє вивчати не лише суто морфологічні аспекти гістології, цитології та ембріології, але й дозволяє надати студентам комплексне та цілісне уявлення про морфофункціональні особливості різних структур.

Третім типом ілюстративних матеріалів, розроблених нами для полегшення вивчення гістології за допомогою мікроскопії, є схематизовані малюнки програмних гістологічних препаратів. Досить поширеною серед студентів проблемою є важкість ідентифікації мікроскопічних структур на мікропрепаратах, у тому числі й на мікрофотографіях, що може бути обумовлено різними причинами: складністю просторової конфігурації природних структур на мікропрепаратах, браком попередньої теоретичної підготовки чи практичного досвіду у роботі з мікроскопом. Тому під час проведення практичних занять виникла потреба у ілюстраціях, які, з одного боку, були б максимально реалістичними та подібними до мікропрепаратів, а з іншого боку – максимально інформативними та зрозумілими для студентів. З цією метою ми створили акварельні малюнки, виконані на основі мікрофотографій програмних гістологічних мікропрепаратів. На відміну від мікропрепаратів, будова структур на малюнках є спрощеною та схематизованою для покращення розуміння будови структур. Ці малюнки є «ідеалізованими» для підвищення інформативності ілюстрацій: демонструється будова органу або тканини з усіма структурами, що можуть бути знайдені на мікропрепараті, але дуже рідко знаходяться в одному полі зору. Крім цього «ідеалізація» будови структур має на меті спрощення просторової конфігурації зображених структур для покращення розуміння їх будови. Ці ілюстрації допомагають створити необхідну теоретичну базу для опанування практичних навичок студентами під час роботи з мікроскопом та мікрофотографіями, що, у свою чергу підвищує інформативність мікропрепаратів для вивчення гістології.

Отже, використання різних типів ілюстративних матеріалів у навчальному процесі, у тому числі спрощено-схематизованих та анімованих, дозволяє якісно покращити вивчення морфологічних та суміжних дисциплін та сформуванню цілісного уявлення про структурно-функціональну організацію організму людини.